

การวิจัยยุทธศาสตร์เชิงรุกด้านความร่วมมือกับต่างประเทศ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมรับมือกับการขับเคลื่อนอย่างเสรีของข่าวสารความรู้ เทคโนโลยี แรงงาน ประชากร การค้า และการบริการ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ ภายใต้แนวคิดที่ว่า "การบริหารประเทศที่เผชิญความท้าทายเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยยุทธศาสตร์และการวางแผนที่ดี" รัฐบาลจึงให้ความสำคัญต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมให้มีความสมดุลมากยิ่งขึ้น ด้วยการปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจ ปฏิรูปการศึกษา เพื่อนำไปสู่สังคมและเศรษฐกิจบนฐานความรู้ โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริ เพื่อนำประเทศไปสู่โครงสร้างที่มีความสมดุล มั่งคั่ง และยั่งยืน

การจัดการและการให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องและทั่วถึงเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองเป็นแนวคิดหลักของการปฏิรูปการศึกษาและยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ ใไทยกระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดบทบาทการดำเนินงานด้านต่างประเทศเชิงรุก โดยเน้นการกระชับความสัมพันธ์และการขยายความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาคเอเชียภายใต้กรอบความร่วมมือด้านต่างๆ เพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน และเพื่อเป็นการสนองตอบนโยบายข้างต้น กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการเป็นองค์กรหลักในการจัดการและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ โดยในปี 2547 ได้กำหนดยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติในการสร้างเสริมโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชาชนคนไทยทุกคน การสร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และการพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะหน่วยประสานงานด้านต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำโครงการวิจัยเพื่อศึกษายุทธศาสตร์เชิงรุกด้านความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการขึ้นสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดกรอบการดำเนินงานและแนวทางในการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศทั้งในกรอบความร่วมมือระดับพหุภาคีและทวิภาคีสำหรับปี 2548-2549 เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งหวังจะให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน และในภูมิภาคได้สำเร็จ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่างกระทรวงศึกษาธิการของประเทศไทยกับต่างประเทศทั้งในกรอบพหุภาคีและทวิภาคี สำหรับปี พ.ศ. 2548-2549

2. เพื่อจัดทำยุทธศาสตร์เชิงรุกเกี่ยวกับความร่วมมือด้านการศึกษาของกระทรวง-ศึกษาธิการของประเทศไทยกับหน่วยงานและองค์กรต่างประเทศสำหรับใช้เป็นกรอบในการกำหนดทิศทางและแผนความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยทั้งในกรอบความร่วมมือทวิภาคีและพหุภาคีสำหรับปี พ.ศ. 2548-2549

ความสำคัญของการวิจัย

ความสำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือ

1. กระทรวงศึกษาศาสตร์มียุทธศาสตร์ด้านความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยตามกรอบความร่วมมือพหุภาคี/ทวิภาคี ปี พ.ศ. 2548-2549
2. หน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านต่างประเทศของกระทรวงศึกษาศาสตร์มีแนวทางการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศทั้งในกรอบความร่วมมือพหุภาคีและทวิภาคีสำหรับปี พ.ศ. 2548-2549

บทสรุปของผู้บริหาร

การศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์เชิงรุกด้านความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของไทย ตามกรอบความร่วมมือพหุภาคี/ทวิภาคี ปี พ.ศ. 2548-2549 ในครั้งนี้ วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาศาสตร์ทั้งในกรอบพหุภาคีและทวิภาคีสำหรับปี พ.ศ. 2548-2549 และกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกด้านความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศไทยทั้งในกรอบความร่วมมือพหุภาคีและทวิภาคี สำหรับปี พ.ศ. 2548-2549

งานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการศึกษาในเชิงรุก พร้อมกับจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านความร่วมมือกับต่างประเทศสำหรับใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ความร่วมมือกับต่างประเทศให้สามารถตอบสนองนโยบายด้านต่างประเทศของรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการศึกษาพบว่า

1. นโยบายความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการศึกษาของประเทศไทยยังขาดความเป็นเอกภาพ หน่วยงานต่างๆ ดำเนินกิจกรรม/โครงการในลักษณะเชิงรับมากกว่าเชิงรุก การดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าวยังไม่มีความต่อเนื่อง และขาดการติดตามประเมินผลที่เป็นระบบ
2. การปฏิบัติงานด้านต่างประเทศของหลายๆ หน่วยงานยังขาดการประสานงานในลักษณะเครือข่ายที่เข้มแข็ง การทำงานส่วนใหญ่เป็นไปในลักษณะต่างคนต่างทำ ส่งผลให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อน ซึ่งจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

3. ผู้ปฏิบัติงานด้านต่างประเทศยังไม่ได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งในเรื่องการใช้ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษและทักษะนานาชาติ ซึ่งการที่จะพัฒนางานด้านความร่วมมือกับต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานด้านต่างประเทศ ตลอดจนบุคลากรทางการศึกษา ครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษาด้วย

จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารและกรอบความร่วมมือกับต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลจากแบบสอบถามและข้อคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่รับผิดชอบงานด้านต่างประเทศของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมของการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการ พบว่าส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกด้านความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการศึกษาที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมได้นั้น กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกโดยให้ความสำคัญกับประเด็นสำคัญ 3 ประการ ดังนี้คือ

1. การพัฒนาประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน
2. การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ
3. การสนับสนุนการเป็นหุ้นส่วนและการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ และการที่จะกำหนดยุทธศาสตร์เชิงรุกฯ กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องคำนึงถึงความพร้อมทั้งในแง่นโยบาย งบประมาณ และพัฒนากำลังคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านต่างประเทศและบุคลากรในสถาบันการศึกษา

ในส่วนของការพิจารณากำหนดยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ประการ ผลการวิจัย พบว่า หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เห็นด้วยกับร่างยุทธศาสตร์ที่คณะผู้วิจัยนำเสนอโดยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน จะต้องพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของศักยภาพและความพร้อมของประเทศ ศึกษาจุดอ่อนจุดแข็งและข้อจำกัดในการที่จะดำเนินการตามยุทธศาสตร์ แก้ไขกฎระเบียบที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงาน ขณะเดียวกันจะต้องศึกษาความต้องการของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ภาครัฐควรเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในลักษณะหุ้นส่วนให้มากขึ้น เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทยให้มีศักยภาพทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยสร้างมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับ นอกจากนี้ จะต้องร่วมมือกับองค์กรทั้งภายในและต่างประเทศในการผลิตกำลังคนเพื่อตอบสนองตลาดเฉพาะ (Niche Market) และอุตสาหกรรมเฉพาะ (Niche Industry) จัดหลักสูตรนานาชาติที่ประเทศไทยมีความเป็นเลิศและเป็นที่น่าสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางวิชาการกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ ส่งเสริมและสนับสนุนการแข่งขันทางวิชาการระดับนานาชาติ

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสนับสนุนการเป็นหุ้นส่วนและการสร้างเครือข่ายทางการศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศ โดยส่งเสริมให้สถาบันการศึกษาในประเทศสามารถแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานและสถาบันการศึกษาในต่างประเทศได้โดยตรงพร้อมกับกำหนดสัดส่วนการเป็นหุ้นส่วนที่เหมาะสม

โดยรวมแล้ว ผลการศึกษาวิจัยได้ยืนยันปัญหาการดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการศึกษาที่เป็นอยู่ว่าเป็นไปในลักษณะเชิงรับมากกว่าเชิงรุก นอกจากนี้การขาดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นอุปสรรคอีกประการหนึ่งที่ทำให้การดำเนินความร่วมมือกับต่างประเทศเกิดความซ้ำซ้อน ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการเสนอแนวทางแก้ไขให้เป็นไปในลักษณะที่ส่งเสริมการประสานและเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานให้มากขึ้น เพื่อให้เกิดการทำงานเชิงบูรณาการ ทั้งนี้บุคลากรจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดศักยภาพในการทำงานอยู่เสมอ

กลุ่มนโยบายและยุทธศาสตร์ต่างประเทศ
สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
(อ่านฉบับเต็มได้ที่ ห้องสมุดและศูนย์เอกสารนานาชาติ สำนักความสัมพันธ์ต่างประเทศ)